

RAAP-NOTITIE 4439

Plangebied Luijnhorststraat te Didam

Gemeente Montferland

Archeologisch vooronderzoek: een bureau- en
inventariserend veldonderzoek (verkennende fase)

Archeologisch Adviesbureau

4000 voor Chr.

3750 voor Chr.

2200 voor Chr.

700 voor Chr.

150 na Chr.

320 na Chr.

250 na Chr.

1600 na Chr.

Colofon

Opdrachtgever: Centrum Plattelandsontwikkeling Oost

Titel: Plangebied Luijnhorststraat te Didam, gemeente Montferland; archeologisch voor-
onderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek (verkennende fase)

Status: eindversie

Datum: 12 maart 2013

Auteur: E. Goossens MA

Projectcode: MOLU

Bestandsnaam: NO4439_MOLU

Projectleider: E. Goossens MA

Projectmedewerker: J. Vosselman MA

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummer: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 54259

Bewaarplaats documentatie: RAAP Oost-Nederland

Autorisatie: drs. S.W. Jager

Bevoegd gezag: gemeente Montferland

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2013

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van het Centrum Plattelandsontwikkeling Oost heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op in november 2012 een bureau- en inventariserend veldonderzoek (verkennende fase) uitgevoerd in verband met de realisatie van een turnhal aan de Luijnhorststraat te Didam in de gemeente Montferland. Dit onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het bureauonderzoek was het verwerven van informatie over bekende en verwachte archeologische waarden teneinde een gespecificeerde verwachting op te stellen. Doel van het veldonderzoek was het toetsen van die gespecificeerde archeologische verwachting en, indien mogelijk, een eerste indruk geven van de aard, omvang, datering, kwaliteit (gaafheid en conservering) en diepteligging van eventueel aangetroffen archeologische resten.

Op basis van de ligging in het dekzandlandschap is aan het plangebied een hoge archeologische verwachting toegekend voor resten uit de periode Paleolithicum-Late Middeleeuwen. Overblijfselen uit de Nieuwe tijd worden niet verwacht. Uit de het plangebied zelf zijn geen archeologische vondsten bekend, wel uit de omgeving.

Tijdens het veldonderzoek zijn vijf boringen gezet. Hieruit is naar voren gekomen dat de bodem ter plekke aanzienlijk is verstoord, en wel zodanig dat de kans op het aantreffen van nog intacte archeologische resten verwaarloosbaar klein is. Het veldonderzoek heeft daarnaast geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische overblijfselen opgeleverd.

Op basis van de resultaten van dit onderzoek wordt aanbevolen geen archeologisch vervolgonderzoek uit te voeren. In het verlengde van deze aanbeveling vloeit het advies voort in het kader van de omgevingsvergunning geen eisen aan verder archeologische onderzoek te stellen.

Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden onverwacht archeologische resten worden aangetroffen, dan is conform artikel 53 en 54 van de Monumentenwet 1988 (herzien in 2007) aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap c.q. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via ARCHIS).

Met betrekking tot de bevindingen van dit bureau- en inventariserend veldonderzoek kan contact opgenomen te worden met de gemeente Montferland.

1 Inleiding

1.1 Kader

In opdracht van het Centrum Plattelandsontwikkeling Oost heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op in november 2012 een bureau- en inventariserend veldonderzoek (verkennende fase) uitgevoerd in verband met de realisatie van een turnhal aan de Luijnhorststraat te Didam in de gemeente Montferland. Dit onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het bureauonderzoek was het verwerven van informatie over bekende en verwachte archeologische waarden teneinde een gespecificeerde verwachting op te stellen. Doel van het veldonderzoek was het toetsen van die gespecificeerde archeologische verwachting en, indien mogelijk, een eerste indruk geven van de aard, omvang, datering, kwaliteit (gaafheid en conservering) en diepteligging van eventueel aangetroffen archeologische resten. Op basis van de onderzoeksresultaten en de aard en omvang van de voorgenomen bodemingrepen is vervolgens in hoofdstuk 4 een advies geformuleerd met betrekking tot eventueel archeologisch vervolgonderzoek.

1.2 Administratieve gegevens

Gemeente: Montferland

Plaats: Didam

Plangebied: Luijnhorststraat

Centrumcoördinaten: 205.254/ 439.775

Oppervlakte: 0,75 hectare

Kaartblad: 40E

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 54259

1.3 Huidige en toekomstige situatie

Het terrein ligt braak en is in gebruik als gronddepot. Het is de bedoeling hier een turnhal te realiseren. Omtrent het oppervlak van dit gebouw en de funderingswijze zijn nog geen gegevens bekend. Er wordt echter vanuit gegaan dat ter hoogte van de turnhal de bodemverstoringen dieper reiken dan het archeologisch relevante niveau (30-70 cm -Mv).

1.4 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek en een verkennend veldonderzoek. De volgende vragen hebben hieraan richting gegeven:

Bureauonderzoek:

- Welke gegevens met betrekking tot geologische/bodemkundige opbouw zijn reeds over het plangebied bekend?
- Welke gegevens met betrekking tot archeologische waarden zijn reeds over het plangebied bekend?
- Wat is de gespecificeerde archeologische verwachting en welke onderzoeksmethoden kunnen worden ingezet om deze te verifiëren?

Veldonderzoek:

- Hoe ziet de geologische/bodemkundige opbouw van het plangebied eruit?
- Dient de gespecificeerde archeologische verwachting te worden aangepast?
- Is de bodemopbouw in het plangebied zodanig intact dat archeologisch vervolgonderzoek zinvol is?
- Is in het plangebied vervolgonderzoek noodzakelijk en welke methoden zouden hierbij kunnen worden ingezet?

Indien vindplaatsen worden aangetroffen:

- Wat is de diepteligging, dikte en stratigrafische positie van de archeologische laag waarin de archeologische indicatoren zijn aangetroffen?
- Is de bodemopbouw in het plangebied zodanig intact dat archeologisch vervolgonderzoek zinvol is?
- Op welke manier dient bij eventuele graafwerkzaamheden met archeologische waarden te worden omgegaan?
- Is in het plangebied vervolgonderzoek noodzakelijk en welke methoden zouden hierbij kunnen worden ingezet?

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.2), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als richtsnoer. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde geologische en archeologische perioden.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Het bureauonderzoek is uitgevoerd om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Daartoe zijn reeds bekende archeologische en aardkundige gegevens verzameld en is het grondgebruik in het plangebied in het heden en verleden geïnventariseerd.

Geraadpleegd zijn de volgende bronnen:

- de database ARCHIS voor de AMK-terreinen, waarnemingen, vondstmeldingen en onderzoeksmeldingen in de omgeving van het plangebied (<http://archis2.archis.nl>);
- historisch kaartmateriaal (www.watwaswaar.nl), o.a. kadastrale minuut 1832 en diverse topografische kaarten;
- bodemkundig en geomorfologisch kaartmateriaal (via ARCHIS);
- het informatiesysteem DINO (www.dinoloket.nl);
- de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart (Orbons, 2008).

2.2 Resultaten

Zie ook figuur 2.

Aardkundige situatie

Geo(morfo)logie en bodem

Het plangebied maakt deel uit van een dekzandlandschap dat uit dekzandruggen en -kopjes bestaat. Het plangebied is gesitueerd op een relatief hooggelegen terreindeel (De Lange & Ten Cate, 1985). De bodem in dit gebied is geclassificeerd als een hoge bruine enkeerdgrond (Stiboka, 1975). Een dergelijke bodem kenmerkt zich door een humeuze ophogingslaag (plaggendek) met een minimale dikte van 0,5 m. Deze bodems bevinden zich meestal op de hogere delen van het landschap. Het plaggendek is ontstaan door het langdurig bemesten van de akkers met een mengsel van plaggen en dierlijke mest uit de potstal. Deze manier van bemesten werd toegepast vanaf het begin van de 16e eeuw.

DINO-gegevens

Het raadplegen van digitale aardkundige gegevens via het DINO-loket heeft geen relevante informatie over de aardkundige situatie in het plangebied opgeleverd.

Mogelijke verstoringen

Voor zover de kennis reikt, is het plangebied alleen in gebruik geweest als gras- en akkerland. Dit houdt in dat rekening moet worden gehouden met een verstoring van de toplaag als gevolg van groundbewerkingen en het agrarische gebruik. In het geval er sprake is van een plaggendek mag een geringe mate van verstoring van de minerale ondergrond worden verwacht.

Bekende archeologische waarden

ARCHIS en AMK

In ARCHIS staan meerdere archeologische vindplaatsen geregistreerd uit de nabije omgeving van het plangebied (straal van circa 500 m). Het betreft onder meer de laat-middeleeuwse havezaten Ludenhorst (ARCHIS-waarneming 3367) en Kerkhoven. Beide versterkte boerderijplaatsen liggen ten noorden van het plangebied.

Ongeveer 400 m ten zuidwesten van het plangebied zijn enkele mammoetbotten, een spinklos (Vroege Middeleeuwen) en een ijzeren drietand (Nieuwe tijd) gevonden (ARCHIS-waarneming 3347). Ten zuidoosten van het plangebied, in de richting van Didam, zijn meerdere vindplaatsen geregistreerd. Hier wordt onder meer melding gemaakt van een vroeg-middeleeuws grafveld (ARCHIS-waarneming 3333) en de vondst van fragmenten aardewerk uit de IJzertijd.

De laatste in de rij van vindplaatsen uit de omgeving van het plangebied betreft een nederzetting uit de IJzertijd en de Middeleeuwen (ARCHIS-waarnemingen 429141 en 421145). Dit terrein is in 2009 onderzocht door middel van een proefsleuvenonderzoek. Het ligt circa 300 m ten oosten van het plangebied.

Historische kaarten

Op de beschikbare historische kaarten vanaf 1832 wordt in het plangebied geen bebouwing weergegeven. Hieruit kan worden afgeleid dat de afgelopen eeuwen in het plangebied waarschijnlijk geen bebouwing heeft gestaan

Archeologische verwachtingskaart

Op de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart is aan het plangebied een middelhoge verwachting toegekend (figuur 3).

2.3 Gespecificeerde archeologische verwachting

Op basis van de hogere ligging in het dekzandlandschap in combinatie met een esdek is aan het plangebied een hoge archeologische verwachting toegekend voor resten uit de periode Laat Paleolithicum-Late Middeleeuwen. Overblijfselen uit de Nieuwe tijd worden, zoals hierboven als naar voren is gebracht, niet verwacht.

De hoger en daarmee droger gelegen delen van het dekzandlandschap (en dat met water in de nabijheid) waren door de eeuwen heen aantrekkelijke plekken voor vestiging of een tijdelijk verblijf. Aanvankelijk waren het de jager-verzamelaars die dit soort plekken opzochten om er een jachtkamp op te slaan; naderhand (vanaf circa 3400 voor Chr.) waren dat boeren die een meer sedentair bestaan leidden. In het geval van jachtkampementen bestaat de neerslag doorgaans uit niet veel meer dan wat vuursteenmateriaal en een enkele haardkuil; in het geval van boeren moet gedacht worden aan een of enkele boerenerven met onder meer gebouwsporen, greppels en waterputten

Als prospectiekenmerken van de eventueel aanwezige archeologische resten kunnen worden benoemd:

- een aaneengesloten archeologische laag, gekenmerkt door een afwijkende kleur ten opzichte van de eronder en erboven liggende laag;
- de aanwezigheid van mogelijk antropogene objecten als houtskool, bot, steen en artefacten (voornamelijk aardewerk en vuursteen) in een matig tot hoge dichtheid (> 40 vondsten groter dan 4 mm per m^2);
- de veronderstelde afmetingen van de vuursteen sites zijn klein ($< 400 m^2$); de veronderstelde afmetingen van de overige sites zijn groot ($> 2.000 m^2$); de resten bevinden zich naar verwachting in de top van de dekzandafzettingen (B- & C-horizont).

Op grond van de gespecificeerde verwachting werd de volgende onderzoeksmethode opgesteld (SIKB, 2007; Tol, e.a., 2004):

- een booronderzoek bestaande uit circa vijf boringen, vanwege de aanwezige gronddepots niet geplaatst in een driehoeksgrid, maar zo gelijkelijk mogelijk over het plangebied verspreid;
- boor: Edelmanboor met een diameter van 15 cm;
- waarnemingsmethode: controle opgeboord materiaal ter plaatse in het veld (opgeboord materiaal indien mogelijk zeven met een zeef met een maaswijdte van 4 mm;
- boordiepte tot minimaal 25 cm in de ongestoorde pleistocene C-horizont.

3 Veldonderzoek

3.1 Methoden

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) bestond uit een verkennend booronderzoek. De nadruk bij een dergelijk onderzoek ligt niet zozeer op het traceren van archeologische vindplaatsen als wel op het verkrijgen van meer inzicht in de bodemopbouw en, in het verlengde hiervan, de archeologische potentie van het gebied.

Tijdens het veldonderzoek zijn vijf boringen verricht (figuur 4). Er is geboord tot maximaal 1,2 m -Mv met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm. De boringen zijn lithologisch conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) beschreven en met GPS ingemeten (x- en y-waarden). Het opgeboorde materiaal is in het veld gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren. Deze aanpak is geschikt voor het toetsen van de archeologische verwachting. De methode is niet geschikt voor het systematisch opsporen van de in dit gebied te verwachten nederzettingen uit de periode Laat Paleolithicum-Late Middeleeuwen.

3.2 Resultaten

Geologie en bodem

Uit het booronderzoek is gebleken dat de bovenste laag in het plangebied uit een verstoord dekzandpakket bestaat. De verstoringsdiepte varieert van 60 tot 90 cm. Het verstoorde pakket bestaat uit vlekkelig, donkergrijs, humeus zand. Hieronder bevindt zich de C-horizont. Deze bestaat uit lichtgrijs, zwak siltig, matig fijn dekzand. In het dekzand zijn geen sporen meer van bodemvorming aangetroffen. Er zijn geen aanwijzingen geconstateerd die in verband kunnen worden gebracht met een (verploegd) plaggendek.

In de boringen 3 en 4 is, vanaf ongeveer 1 m -Mv, een uiterst siltig kleipakket vastgesteld. In boring 3 is dit pakket 10 cm dik; in boring 4 circa 50 cm. Deze klei kan beschouwd worden als het residu van een laagterras en rust op matig grof zand.

Archeologie

Hoewel het opsporen van archeologische vindplaatsen niet het primaire doel was van dit onderzoek, is het boorresidu zijdelings gecontroleerd op het voorkomen van archeologische indicatoren. Aanwijzingen in die richting zijn niet geconstateerd. Uit de mate van verstoring van de bovengrond kan worden afgeleid dat eventuele archeologische resten aanzienlijk of zelfs geheel verstoord zijn.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Op grond van het bureauonderzoek kan gesteld worden dat het plangebied zich ter hoogte van een dekzandrug met esdek bevindt, hetgeen aanleiding is aan het plangebied een hoge verwachting toe te kennen voor de aanwezigheid van archeologische resten. Uit het plangebied zelf zijn geen archeologische vondsten bekend, wel uit de directe omgeving.

Uit het booronderzoek komt naar voren dat de bovengrond van het plangebied uit een verstoord pakket dekzand bestaat, waarin geen sporen van bodemvorming meer zijn aangetroffen. In de diepere ondergrond bevindt zich een dunne kleilaag die als een laagterrasafzetting kan worden beschouwd. Al met al is er, gelet ook op de mate van verstoring van de bovengrond, geen aanleiding aan het plangebied nog een archeologisch belang toe te kennen. De kans op het aantreffen van nog intacte archeologische resten is verwaarloosbaar klein.

4.2 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van dit onderzoek wordt aanbevolen geen archeologisch vervolgonderzoek uit te voeren. Hieruit vloeit de aanbeveling voort in het kader van de omgevingsvergunning geen aanvullende archeologische eisen te stellen.

Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden onverwacht archeologische resten worden aangetroffen, dan is conform artikel 53 en 54 van de Monumentenwet 1988 (herzien in 2007) aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap c.q. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via ARCHIS).

Met betrekking tot de bevindingen van dit bureau- en inventariserend veldonderzoek kan contact opgenomen te worden met de gemeente Montferland.

Literatuur

- Orbons, J.**, 2008. Cultuurhistorische waardenkaart gemeente Montferland. *Archeo-pro rapport* 828. Archeo Pro, Koudum.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Tol, A., P. Verhagen, A. Borsboom & M. Verbruggen**, 2004. Prospectief boren; een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie. *RAAP-rapport* 1000. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.

Gebruikte afkortingen

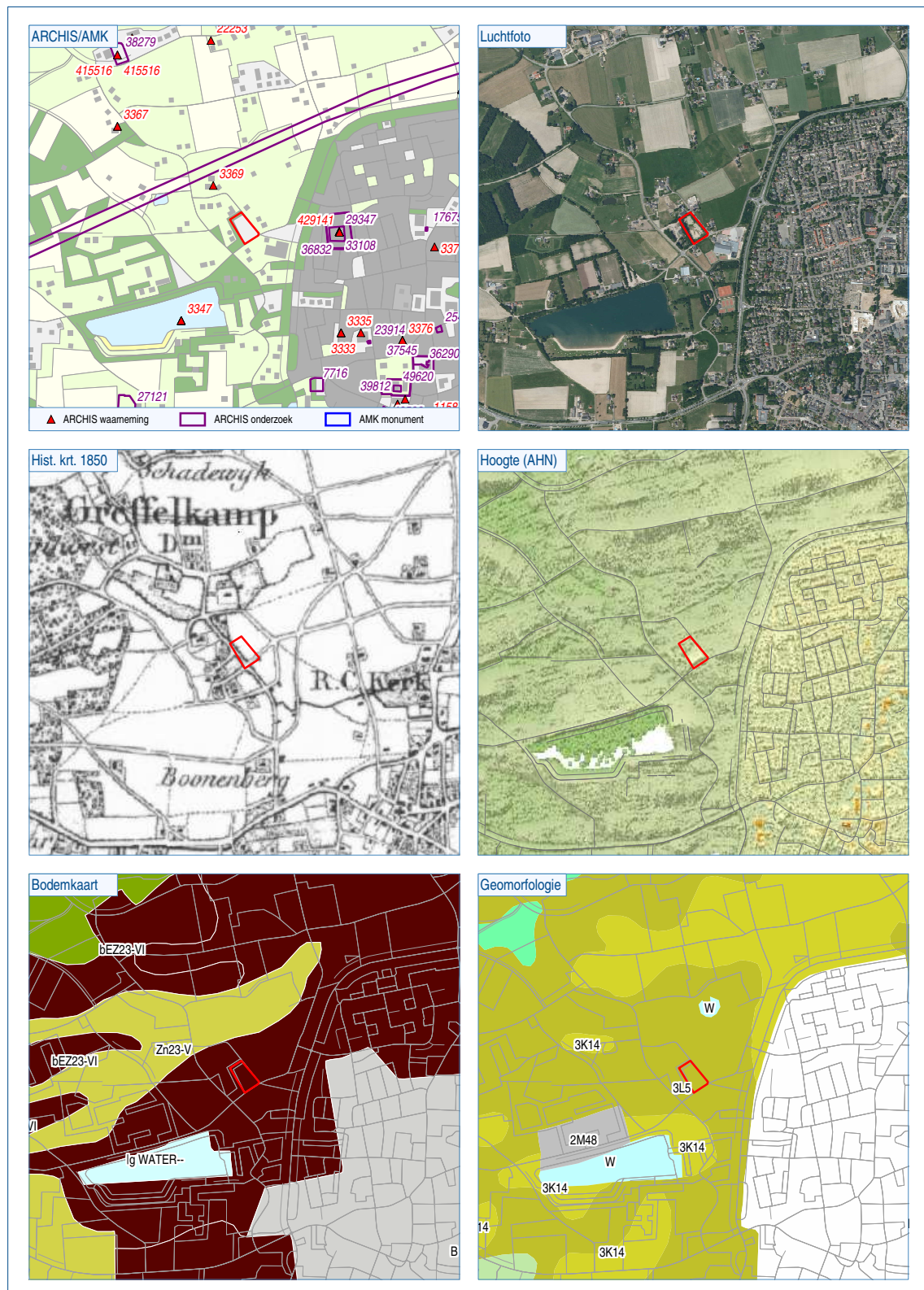
AMK	Archeologische MonumentenKaart
ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
DINO	Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

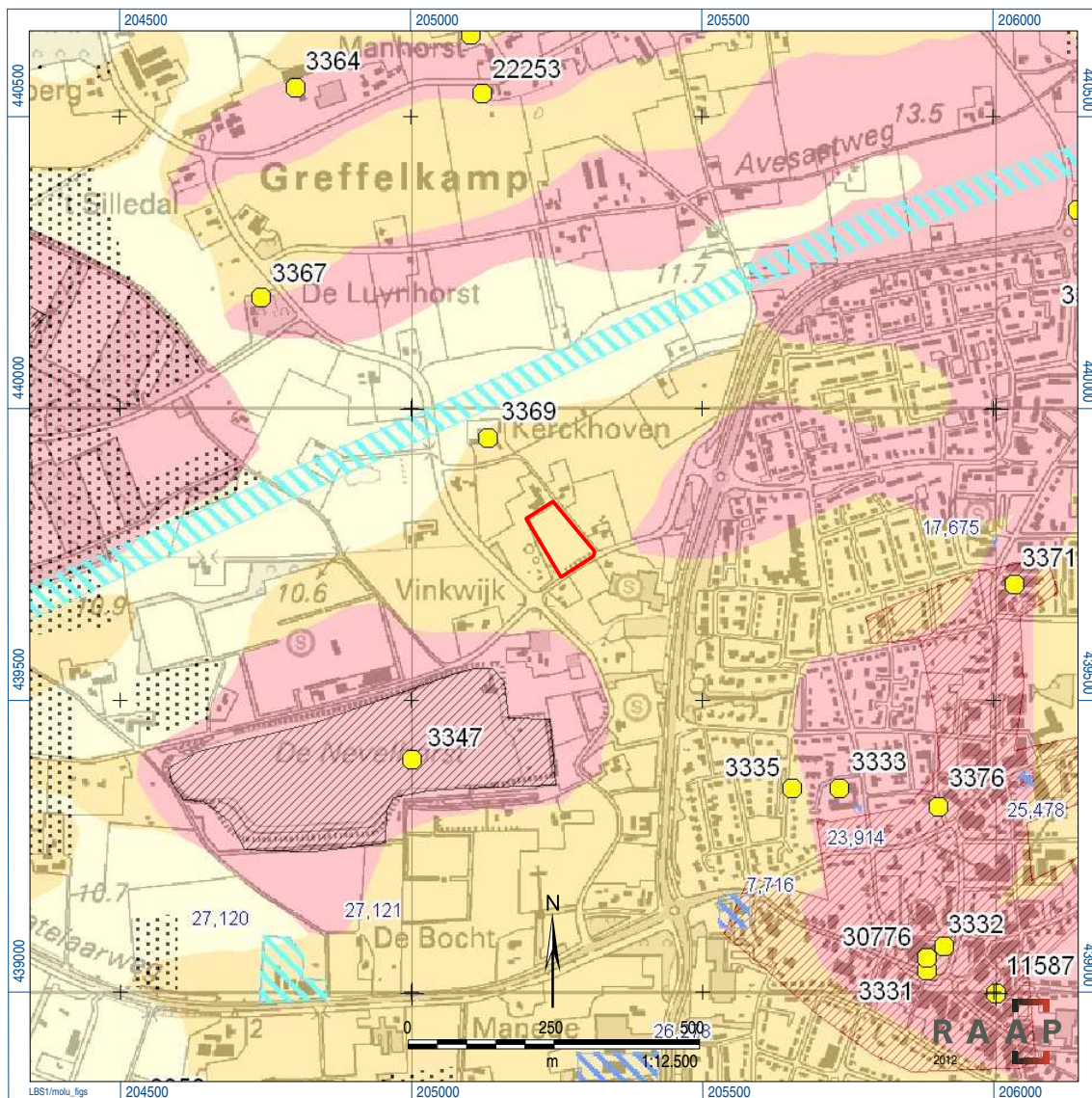
- Figuur 1.** Ligging van het plangebied (rood omlijnd); inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** Het plangebied geprojecteerd op divers kaartmateriaal.
- Figuur 3.** Projectie van het plangebied op de verwachtingskaart van de gemeente Montferland (Orbons, 2008).
- Figuur 4.** Boorpuntenkaart.
- Tabel 1.** Geologische en archeologische tijdschaal.
- Bijlage 1.** Boorbeschrijvingen.

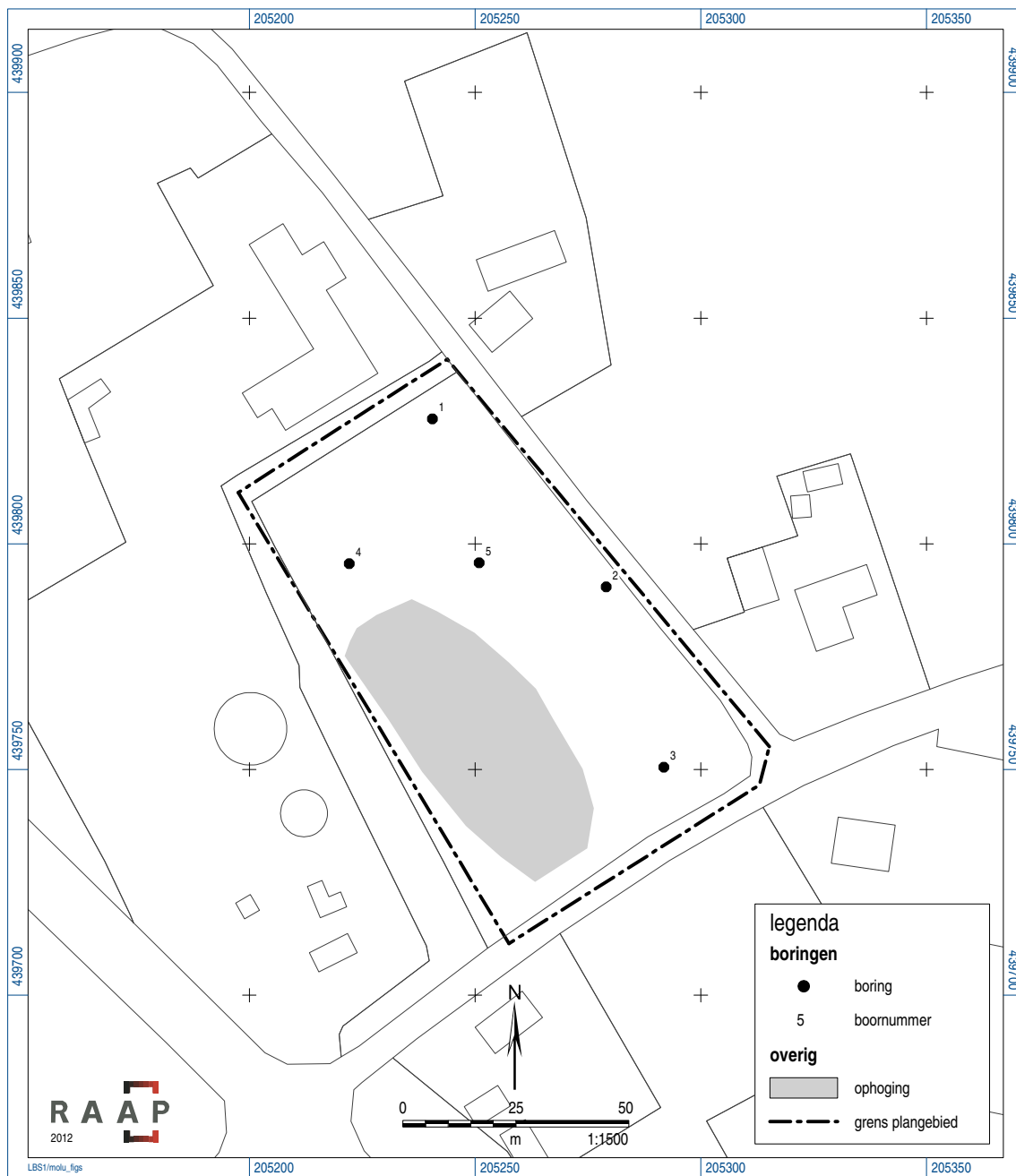
Figuur 1. De ligging van het plangebied (rood omlijnd); inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Het plangebied geprojecteerd op divers kaartmateriaal (schaal 1:25.000).

Figuur 3. Projectie van het plangebied op de verwachtingskaart van de gemeente Montferland (Orbons, 2008).

Figuur 4. Boorpuntenkaart.

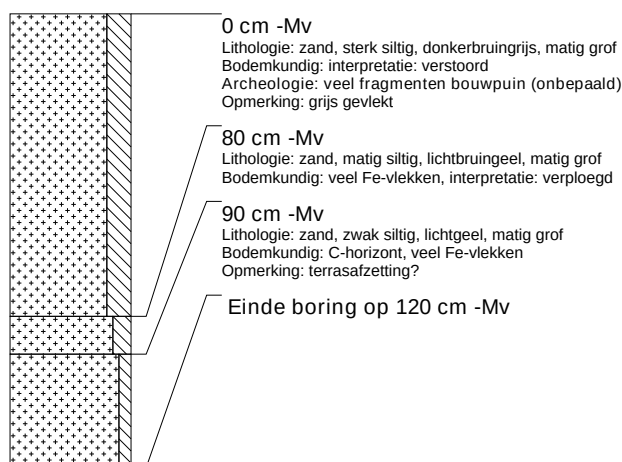
Geologische perioden				Archeologische perioden																
Tijdvak	Chronozone		Datering	Tijdperk			Datering													
Holoceen	Laat Subatlanticum		1150 na Chr.	Nieuwste tijd (=Nieuwe tijd C)																
				Nieuwe tijd	B	1795														
	Vroeg Subatlanticum		0		Middeleeuwen	A	1650													
				Laat			1500													
						Vol	1250													
						Vol	1050													
				Vroeg		Ottoons	900													
						Karolingisch	725													
						Merovingisch laat	525													
	Merovingisch vroeg	450																		
Subboreaal		450 voor Chr.	Romeinse tijd	Laat	270															
				Midden	70 na Chr.															
				Vroeg	15 voor Chr.															
Atlanticum		3700	IJzertijd	Laat	250															
				Midden	500															
				Vroeg	800															
Boreaal		7300	Bronstijd	Laat	1100															
				Midden	1800															
				Vroeg	2000															
Preboreaal		8700	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850															
				Midden	4200															
				Vroeg	4900/5300															
Pleistoceen	Weichselien	Laat Glaciaal	Late Dryas	11.050	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	250.000													
			Allerød	11.500				Jong B	16.000											
			Vroege Dryas	12.000						Jong A	35.000									
			Bølling	12.500								Midden	250.000							
		Vroegste Dryas	13.500	Oud		250.000														
		Pleniglaciaal	Laat																	
										Midden										
												Vroeg								

Tabel 1. Geologische en archeologische tijdschaal.

Bijlage 1: Boorbeschrijvingen

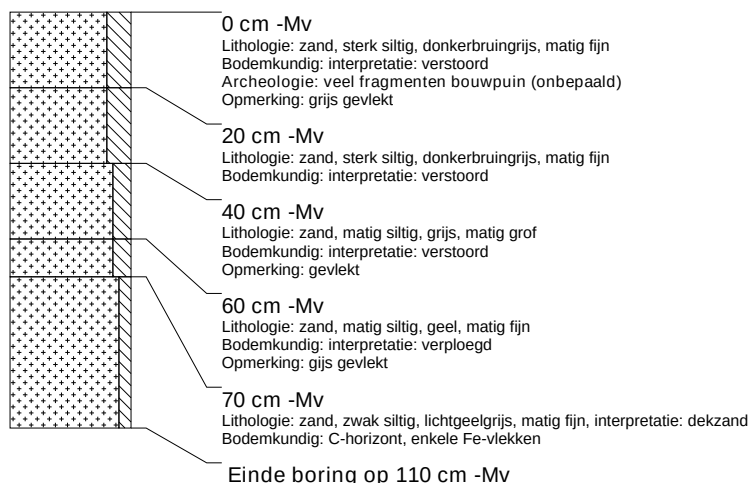
boring: MOLU-1

beschrijver: JV, datum: 1-11-2012, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Centrum Plattelandsont. Oost, uitvoerder: RAAP Oost

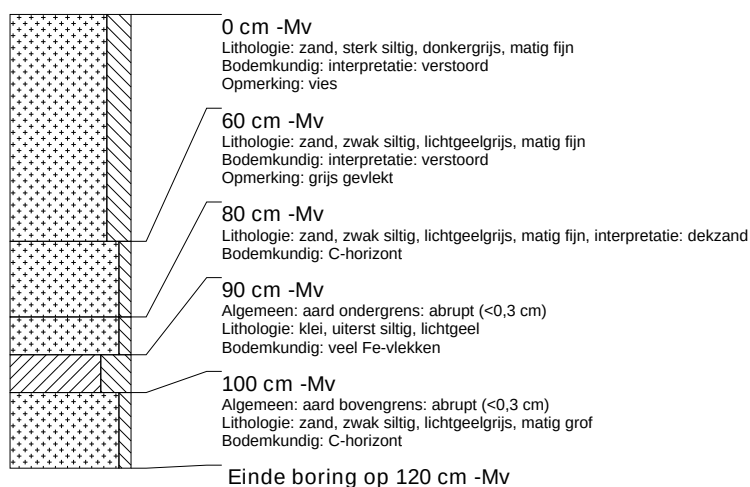
boring: MOLU-2

beschrijver: JV, datum: 1-11-2012, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Centrum Plattelandsont. Oost, uitvoerder: RAAP Oost

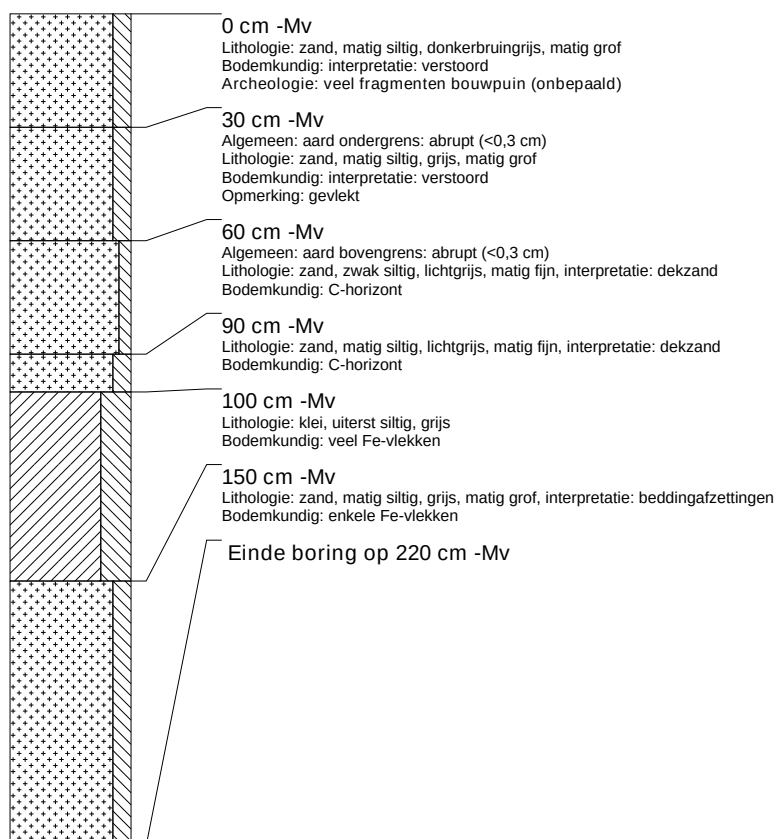
boring: MOLU-3

beschrijver: JV, datum: 1-11-2012, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Centrum Plattelandsont. Oost, uitvoerder: RAAP Oost

boring: MOLU-4

beschrijver: JV, datum: 1-11-2012, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Centrum Plattelandsont. Oost, uitvoerder: RAAP Oost

boring: MOLU-5

beschrijver: JV, datum: 1-11-2012, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: braak, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Montferland, plaatsnaam: Didam, opdrachtgever: Centrum Plattelandsont. Oost, uitvoerder: RAAP Oost

